

II. DÜNYA SAVAŞI ESNASINDA BERLİN KOLEKSİYONU'NDAN KAYBOLAN ESKİ UYGUR BELGELERİNDEKİ HRİSTİYAN UYGUR TÜRKLERİNİN İSİMLERİ ÜZERİNE**

Osman Fikri SERTKAYA*

ÖZET

Çoğunluğu Budist olan Eski Uygur Türklerinden Bulayık, Kurutka, Koço'da yaşayan küçük bir nüfusun hristiyanlığı kabul ettikleri bilinmektedir.

Bu makale hristiyan karşılığında geçen *tarsak* “tersâ” ve *erkegün* terimleri ile din kökenli *Serkiz*, *İshak*, *Koman Kuman*, *Kövergîs* (*Circîs*), *Danyil* (*Danyal*), *Yavisıp* (*Yûsup*) vs gibi isimleri ihtiva eden eski Uygur belgelerini ihtiva etmektedir.

ABSTRACT

Old Uighur Turks are mostly Buddhist, but small community of them living in Bulayık, Kurutka, Kocho ets. are known to accept Christianity.

The article contains old Uighur documents, with Christian Terms like *tarsak* “tersâ” and *erkegün* and the personel names like: *Serkiz*, *İshak*, *Koman Kuman*, *Kövergîs* (*Circîs*), *Danyil* (*Danyal*), *Yavisıp* (*Yûsup*).

Key Words: Hristiyan kişi isimleri, Tarsak, Tersâ, Erkegün

** Makale başlığı yayımlanma sürecinde yazar tarafından bilgisayar tekniği açısından yeniden düzenlenmiştir. (Y.H)

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Dili Anabilim Dalı öğretim üyesi.

GİRİŞ

Değerli meslektaşım Simone-Christiane Raschmann'ın *Geng Shimin Armağanı*'nda "Traces of Christian communities in Old Turkish documents" başlıklı bir araştırması yayımlandı.¹ Simone Hanım bu makalesinde Hristiyan Uygur Türk topluluğuna ait belgelerden Berlin Turfan koleksiyonunda bulunan dördü resmi onu da özel olmak üzere 14 mektubu değerlendirmektedir.

Resmi mektuplar

1.	U. 321	3.	U. 5795 (Nr. 279)
2.	U. 3890	4.	U. 5833 (Nr. 280)

Özel mektuplar

5.	SyrHT 83+ 84	10.	U. 5834
6.	U. 5542	11.	U. 5835 + U. 5836
7.	U. 5545a	12.	U. 5963
8.	U. 5831	13.	U. 5850 a-c
9.	U. 5832	14.	U. 7252

Berlin koleksiyonundan 30'lu yıllarda Reşid Rahmeti Arat tarafından resimleri alınan ancak asılları II. Dünya Savaşı sırasında kaybolan başka metinlerde de Hristiyan Uygur Türklerinin isimleri geçmektedir. Ben bu makalemde asılları kayıp metinlerde geçen Hristiyan Uygur Türklerinin isimlerini işleyerek konuya katkıda bulunmak istiyorum.

Berlin koleksiyonundan kaybolan Uygur metinleri ve bu metinlerde geçen isimler:

¹ *Studies in Turkic Philology*. Festschrift in honour of the 80th birthday of Professor Geng Shimin, Beijing, 2009, s. 408-425.

1.	T III 100 (11) / 2. satır T III 100 (11) / 9. satır	mar serkiz apiskopa ishak iş koman ~ kuman (n)iv ş(a)mb(a)t
2.	253a /8. satır	köv(e)rgis
3.	T III B 109 (75) / 1. satır	kav danyil iş kuman
4.	263 / 1. satır	yavışp
5.	T III B 100 (57) / 10. satır	yoh(a)nan sanğun
6.	T III B 67 (26b) / 7. satır	körpe erkeğün
7.	T III M 19 / 144 / 22. satır	şimşün erkeğün

Nestori Hristiyan Türklerin metinlerde geçen isimleri üzerine Volker Rybatzki'nin "Nestorian personal names from Central Asia" adlı değerli bir çalışması vardır.² Metinde geçen isimlerin Süryanice şekilleri için genellikle Volker Rybatzki'nin çalışmasından faydalandım.

Örneklere geçmeden önce Uygur ve Süryani harfleriyle yazılmış ve daha önce yayımlanmış Türkçe metinler içerisindeki bazı isimleri zikrederim.

abrähām³ < Arapça- Türkçe. İbrāhīm ابراهيم

ısuğ⁴ < Arapça – Türkçe. 'İsâ ~ 'İsî عيسى

(mada) maryam⁵ < Arapça- Türkçe. **Meryem** مريم

noħa⁶ < Arapça – Türkçe. **Nūh** نوح

şilimün⁷ < Arapça – Türkçe. **Süleymān**

y'kb⁸ < Arapça – Türkçe. **Ya'kūb** يعقوب

yavsep⁹ < Arapça – Türkçe. **Yūsuf** يوسف

zkari-a¹⁰ < Arapça – Türkçe. **Zekeriya** ذكريا

² Volker Rybatzki, "Nestorian personal names from Cenral Asia", *Studia Orientalia*, 99, Helsinki, 2004, s. 269-291.

³ T III Kurutka 1857/4. satır.

⁴ U. 5795/2. satır ve 5832b/6. satır.

⁵ U. 5538 (T III B 17)/7. satır + Insadi Sutra (BT III), 1019. satır.

⁶ U. 5832b/7. satır, *mar-i noħa-k(i)ye*.

⁷ U. 5623a/2. satır; U. 331 (T II D 121)/7. satır, *mar şlēmü*

⁸ T III Kurutka 1857/6. satır.

⁹ T III Kurutka 1857/8. satır.

iliya¹¹ < Arapça – Türkçe. **İlyās** الياس
kövergiz¹² < Arapça- Türkçe. **Circīs** جرجيس < Georgius.
maday¹³ Süryanice. *mt̄y* < **Matthäus**.
yohnan¹⁴ Süryanice. *jwḥnn* < **Johannes**.

Diğer isimler arasında şunları zikretmek mümkündür.

anton¹⁵ < **Anton**. Türkçe. Andon.
ast(°)bnuz¹⁶ < **Stephan** (os).
barḥa ~ **barḥa**¹⁷ < Farsça **berk** “Yıldırım”.
beküz¹⁸ < **Baechus**.
kiryayukuz¹⁹ < Süryanice. **Ḳuryaḳos** < Yunanca. **Kriakos**.
markuz²⁰ < **Markus**.
nisdiriz²¹ < Süryanice. **Nestūrios** > **Nestor(ius)**.
pilduz²² < (Pontius) **Platus**.
şavm-a²³ < “Oruç”.
şelībā²⁴ < “Haç”.
serkiz²⁵ < **Sergeus**.
tinha²⁶ < “Tan yeri”.
toma-çaḳ²⁷ < **Thomas**.

Metinde yeni geçen isimler ise şunlardır:

ishāk;
iş ḳoman ~ **ḳuman;**

¹⁰ Rybatzki, s. 285. *zkari-a dntar*.

¹¹ U. 6190.

¹² U. 5834b/1. satır + Ch/U. 6321b/5. satır.

¹³ U. 330.

¹⁴ U. 5850/5. satır, krş. Ch./U. 7535/3. satır *ywḥnn*.

¹⁵ U. 5795.

¹⁶ U. 331a/ 2. satır.

¹⁷ U. 5831 b/3. satır.

¹⁸ U. 330a+ U. 329c.

¹⁹ U. 331a/ 10. satır.

²⁰ U. 331 b/U. 329c.

²¹ U. 5623a/3. satır.

²² U. 5538 (T II B 17)/11. satır.

²³ Ch./U. 6321 b/1. satır; Ch/U. 7535/1. satır.

²⁴ U. 9000a/ 4. satır.

²⁵ U. 5834b/ 1. ve 4. satırlar. + Ch/U. 6321 b/7. satır.

²⁶ Ch./U. 6321 b/3. satır.

²⁷ Sür. HT 83 + 84 /8. satır.

ķav danyil;

körpe²⁸;

(n)iv Őambat veya **yu Őumud/t**²⁹ <

Bu isimlere henüz etimolojileri yapılmamıŐ **irsik**³⁰ < ve **yargun**³¹ < isimlerini de ekleyebiliriz.

U. 5963'ün 2. Satırında geĀen ve **sıdt** ~ **sidit** ~ **sıtt** ~ **siitt** Őekillerinde okunabilen kelimenin ise yer adı mı yoksa kişi adı mı olduğu sentakstan anlaŐılmıyor.

Metinlerde "Hristiyan" kelimesi iĀin **tarsaķ** > **tersâ** ve **erkegün** Şeklinde iki ayrı kelimenin kullanıldığı görölmektedir. U. 322 (T II B 65)'in 4. satırında **tarsaķ-lar-ķa** "tersâlara = Hristiyanlara" ibaresi geĀiyor. **erkegün** kelimesinin ise Greķçe ἀρχηγός > Latince *archaon* kökenli olduğu Peter Zieme tarafından yazılmıŐtı.³²

Erkegün kelimesinin Uygur metinlerinde **Őavma erkegün**³³, **Őelîbâ erkegün**³⁴, **maday erkegün**³⁵, **iliya erkegün**³⁶, **körpe erkegün**³⁷ gibi örneklere isimlerden sonra, **erkegün koman**³⁸, **erkegün yargun**, **erkegün yuşumut**, **erkegün yavıŐıp** örneklere ise isimlerde önce kullanıldığı da görölmektedir.

Ayrıca bazı isimlerden önce **mad miryam**, **ked arslan** (veya **mad arslan**) gibi ismin sıfatı gelmektedir. Bunlara benzer isimler arasında **iş koman** ~ **kuman**; **ķav danyil**; **suv g(i)rgiz**³⁹; **ma Őilimün** ve **mar Őilimün**; **(n)iv Şmbt** ~ veya **yw Şmbt** örneklerini zikredebiliriz.

²⁸ U. 6190a/6. satır, *ili-y-a erkegün*

²⁹ U. 5963/3. satır.

³⁰ Sür. HT 83 + 84 /8. satır.

³¹ T II B 67

³² Peter Zieme, "Ein Hochzeitssegen uigurischer Christen", *Scholia, Beiträge zur Turko-logie und Zentralasienkunde*, Annemarie von Gabain zum 80. Geburtstag am 4. Juli 1981 dargebracht von Kollegen, Freunden und Schülern, Wiesbaden, 1981, s. 226-227. krş. G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen*, I, Wiesbaden, 1963, s. 123-125, s. 15

³³ Ch./U. 6321/1. satır; Ch./U. 7535/1. satır.

³⁴ U. 9000 SchR. 2008 , s. 123-129.

³⁵ U. 330

³⁶ U. 6190a/6. satır, *ili-y-a erkegün*

³⁷ T II B 67

³⁸ T II T 100 (34).

³⁹ U. 5960/a-7; b-3

Son ekli ise sadece *toma-çak* örneğini tespit edebildim. “**İkiz**” anlamına gelen *toma* (Thomas) Hazreti İsa’nın *Sğyaryuta Toma* adlı öğrencisinin parmakları bitişik imiş. Eline Hazreti İsa’nın vücudu üzerine koyan *Toma*’nın parmakları birbirinden ayrılmış.

Şimdi yeni metinlere geçelim.

1. SERGİS ~ SERGİZ

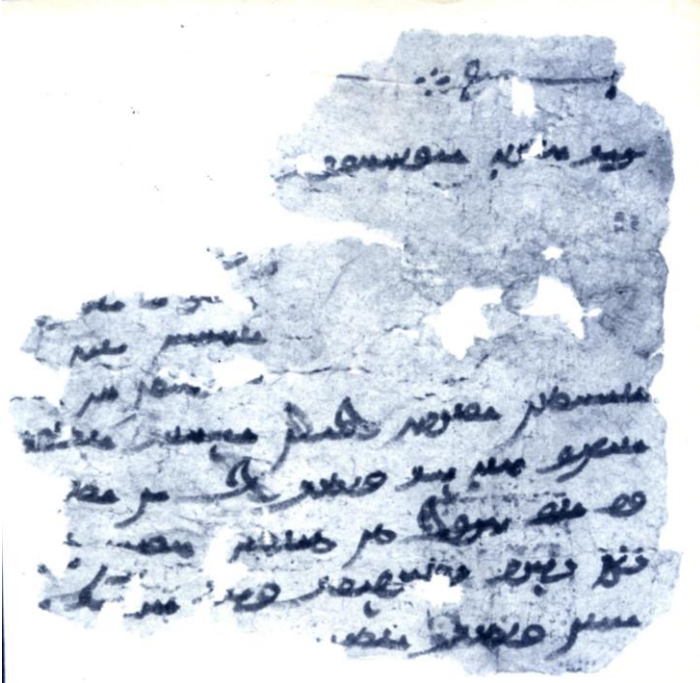
U. 5834 (T II B 99)’ün b yüzü dört satırlık bir metin ihtiva etmektedir.

1. ...] **sergis kiv(e)rgis**
2. ...] ’k eke-ke kumar
3. ...] kütluğ erdini urı
4. ...] -ka **sergis**[-ke ?

Bu metnin 1. ve 4. satırlarında *sergis* (S’RKYS) (= Syr. *S’rgys* “Sergius = Türk. Sarkis” adı geçmektedir. Aynı isim Dai Matsui tarafından yayımlanan Ch/U. 6321’in b yüzünün 7. Satırındaki *sergiz-ninğ tegdi* cümlesinde ise *sergiz* (S’RKYZ) şeklinde geçmişti.⁴⁰

Berlin’den kaybolan Turfan metinlerinden T III 100 (11) bulunma yeri işaretini taşıyan belge on bir satırlık metin ihtiva etmektedir.

⁴⁰ Dai Matsui, “Taxation and Tax-collecting Systems in Uiguristan under Mongol Rule”, *Research on Political and Economic Systems under Mongol Rule*, Osaka, March 2002, s. 116-117 Tex H

- 1- .....] ol
- 2- mar **sergiz** apışkopa
- 3-
- 4-
- 5- **ışak iş**
- 6- [**qoman**] uz-qa
- 7- ırak-tın üküş duada alqış id[ur
- 8- inç mu siz-ler (.) bitig-de ne ü[küş sav ıdalım
- 9- bu **(n)iv ş(a)mb(a)t**-ta tayaq ku [
- 10- Kim kelgü köngülüg bar erip [
- 11- anın bitig ıt[dımız

Kelime bu metnin 2. satırındaki *mar sergiz apışkopa* hitabında da *sergiz* (S'RKYZ) imlâsı ile geçmektedir.

2. İSHAK

5. satırda geçen kelimenin Süryanicesi 'ys'q Arapça- Türkçe şekli ise *isħak'*tır. Kendisinden sonra gelen *iş* kelimesinden sonra da *ķoman* ~ *ķuman* gibi bir isim gelmiş olmalıdır.

3. YUŞUMUD ~ YUŞUMUT

İlk defa *yoşumud* (YWSWMWD) imlâsı ile U 5293 [(USp 17 = T M 219 D. 200 87/R.17)] 3. satırda, ikinci olarak *yoşumut* (YWSWMWT) imlâsı ile U. 5963a'da 3. satırda geçer.

Ayşegül Sertkaya "USp'den beş mektup"⁴¹ adlı makalesinde USp 17/3'te *yosumud* transkripsiyonladığı kelime hakkında şu açıklama notunu vermiştir: "L. Yu. Tuğuşeva bu kelimeyi *yuşomut* okumakta ve Man. III. Nr. 7 III, v 18'deki *yuşo* ile karşılaştırmaktadır."

Volker Rybatzki **yoşmid** madde başında kelimenin etimolojisini "Unclear [açık değil]" şeklinde belirtiyor.⁴²

Ancak kelime Kr(otkov) IV 598'de *yuşmubud* şeklinde geçiyor. Bu şekil Sogd *yw şmbd* "first day of week [haftanın birinci günü]" kelimesi ile ilgilidir.⁴³

şmbt "gün" kelimesi Farsçada *şenbe* ~ *şinbih*; Türkçede ise *şembe* şeklinde geçmektedir. Türkçede gün adı olarak *çehâr şenbe* > *çar şenbe* > *çarşamba* "haftanın dördüncü günü", *penç şenbe* > *perşembe* "haftanın beşinci günü" olarak kullanılmaktadır.

ywşmbt "first day of week [haftanın birinci günü]" ise T III 100 (II)'in 9. satırında ise *(n)iv şmbt* (NYW SMPT) şeklinde geçiyor, *niv şmbt* Türkçede "yeni gün, ilk gün" anlamına gelmektedir.

Bu örneklere dayanarak Uygur metinlerinde geçen kelimeyi *yw şmbt*>*yuş(u)m(u)t* olarak okumak istiyorum.

⁴¹ Ayşegül Sertkaya, "Uigurische Sprachdenkmäler'den beş mektup", *TDAY-Belleten 1996*, Ankara, 2000, s. 237-264.

⁴² V. Rybatzki, a. g. a., s. 285.

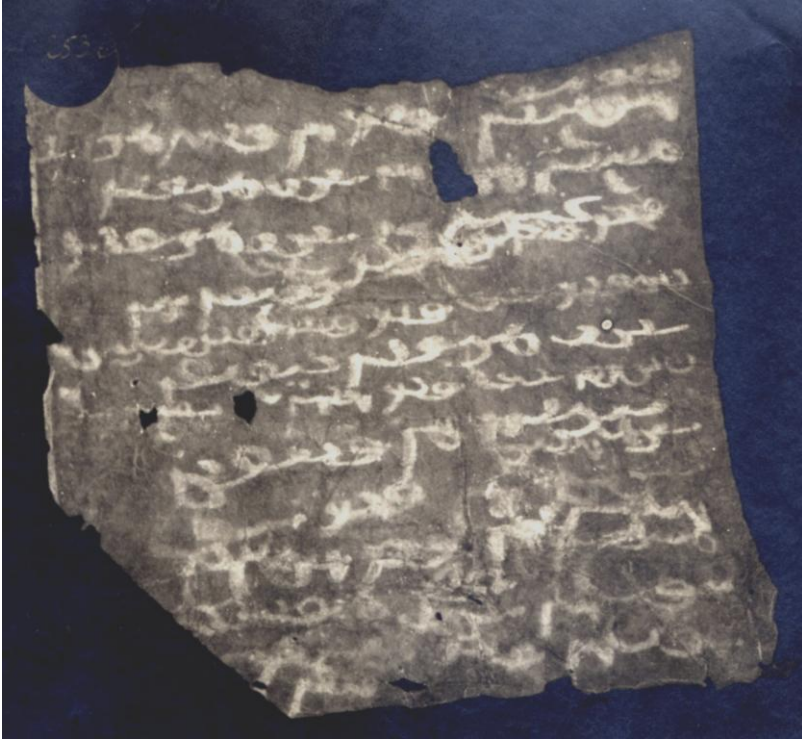
⁴³ bk. Herbert Cushing Toleman, "Turfan Fragments on the Crucifixion (Dârâbadageftig)", *Studies of Philosophy*, 14-4, 1917, University of North Carolina.

4. KİVERGİS ~ KÖVERGİZ

Yine U. 5834'ün ilk satırında *serkis* adından sonra *kiv(e)rgis* adı da geçmektedir. *kiv(e)rgis* (KYVRGİS) (= Syr. *Gyv'rgys* = Arab. *circīs* جرجيس "Georgius = George" adı Dai Matsui'nin "Taxation and Tax-collecting Systems in Uiguristan under Mongol Rule"⁴⁴ adlı makalesinde yayımlanan Ch/U. 6321'in b yüzünün 5. satırındaki *kövergiz-ning tegdi* cümlesinde ise *kövergiz* (KWYV'RKYZ) şeklinde geçmişti.

Berlin'den kaybolan Turfan metinlerinden 253a sıra numarası verilen belge on beş satırlık metin ihtiva etmektedir. Belgeye önce eski bir metin yazılmış, sonra o metnin üzerine ve satır aralarına başka bir metin yazılmış. Bu yüzden bazı yerlerde metni okumak zorlaşıyor.

1. bir qab[liq bor-qa .....

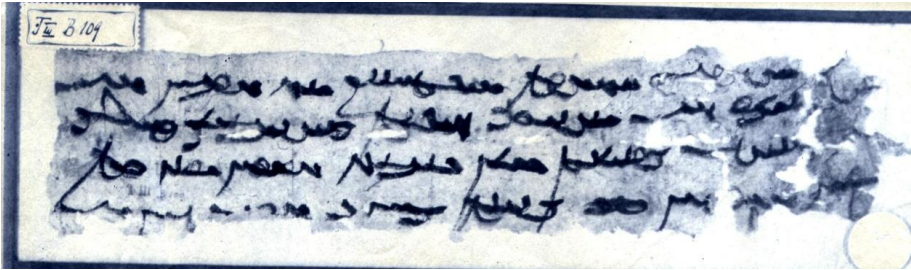
⁴⁴ Dai Matsui, "Taxation and Tax-collecting Systems in Uiguristan under Mongol Rule", *Research on Political and Economic Systems under Mongol Rule*, Osaka, March 2002, s. 116-117 Tex H

2. ap-lıg bor-a biş tembin
3. tın-lıg-taş-a iki tenbin
4. bor-a iki tenbin
5. bor b[irip ...] borlu-ta
6. kampir-niņg bir böz krgci-ke
7. iki tenbin y(a)nut
8. **kv(e)rgz-niņg bir kışka ula**
9. almışta birdim
10. ary-a-şiri
11. ekem-te bir ap
12. anlıg-a bir bor şabi[lıg ...
13. turpan-a[ta ..
14. arpa-a iki tapıgci
15. arpa-a bir tapıgci

Kelime bu metnin 8.-9. satırlarındaki ⁸kv(e)rgz-niņg bir kışka ula⁹ almışta birdim cmlesinde kv(e)rgz (KWVRKWZ) şeklinde gemektedir.

5. (av) DANYİL

Berlin'den kaybolan Turfan metinlerinden T III B 109 (75) bulunma yeri işaretini taşıyan belge drt satırlık metin ihtiva etmektedir.

1. ...] erkegn esengm: av **danyil** iş **uman-a** [...
2. ...] -a in mu s(e)n? ikinci savım tegirmenci bugday [...
3. ...] sirke knit ara yimiş uruğ zm [...
4. ...]-lu olupak kilim⁴⁵ ma-ı .....

⁴⁵ İml: *kirim*; Mstensih I harfinin kuyruğunu yazmayı unutmuş.

4 satırlık metnin *erkegün esengüm: kav danyil iş kuman-ka* [... şeklindeki ilk satırında geçen isimlerden ilki *danyil* = Arab. *danyāl*, İkincisi ise *qoman* ~ *kuman* kelimesidir.

Bu iki isim U. 5795'in b yüzündeki ⁸[*bu bi*]tig<ni> *bilayuk-ta kav d(a)nyil⁹ [birle iş] kuman-ka birz-ün* cümlesinde de tekrar edilmektedir.

6. (iş) KOMAN ~ KUMAN :

qoman ~ *kuman* kelimesi U. 5795'in b yüzündeki cümlede de *qoman* ~ *kuman* şeklinde geçmektedir. Ayrıca T III 100 (11)'de geçen *ishak* kelimesinden sonra gelen isim de *qoman* ~ *kuman* şeklinde olmalıdır.

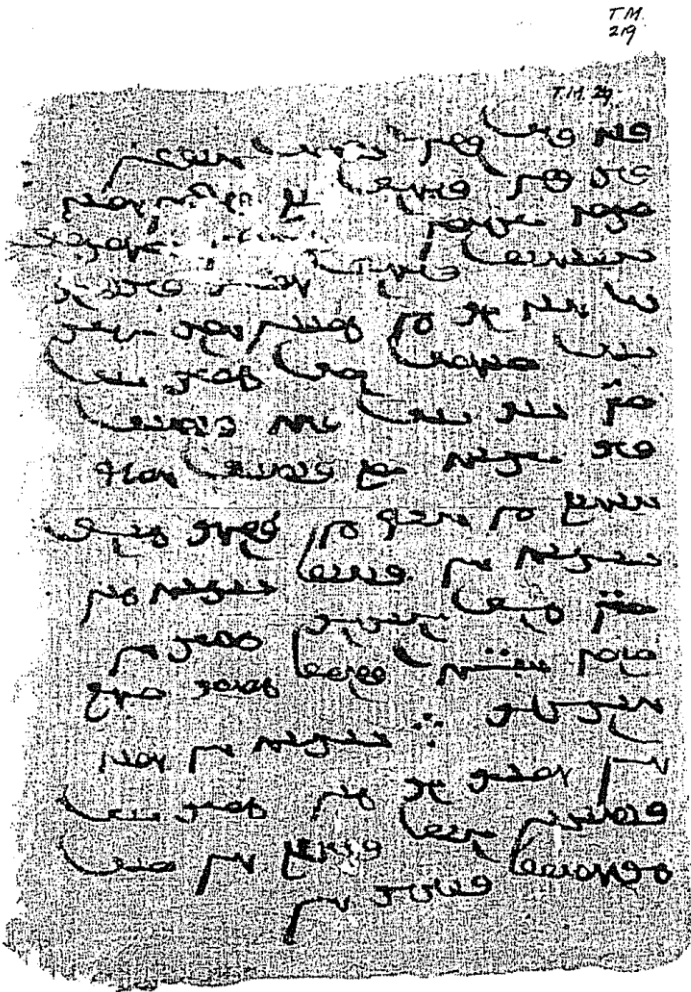
7. YAVISIP ; YUSİPAS

Uigurica I'de Friedrich Wilhelm Karl Müller tarafından Matthias İncilinin Uygur Türkçesine çevirisinin bir yaprağı yayımlanmıştı. T II B 29 bulunma yeri işareti ile tavsif edilen metnin 80-82. satırlarındaki *ötrü belgülüg boltı t(e)nğridem bir vrişti yavsip-ninğ tülünde inçe tip yarlıg tegürti* cümlesinde Arapça ve Türkçede *Yûsuf* şeklinde kullanılan kişi adı geçmişti. Bu kişi adı daha sonra da U. 5293 [= USp 17] T. M. 219. D. 200 (287/R. 17)]'ün 3. ve 4. satırlarında zikredilen üç hristiyan Suvar beyinin isimlerinden üçüncüsü olarak 4. Satırda *yavisip* (Y'VYSYP) imlâsı ile geçmişti.

1. biz beg buq-a yürünğ kıpçaq
2. bay buq-a başl(a)p il bodun söz
3. -ümüz: *erkegün yarğün yuşumud*
4. *yavisip* başl(a)p suvar begi-ler
5. -ke. siz-ler-te toyın kılı açarı
6. -ninğ üzük-lüg turı-nınğ
7. oq yir-ninğ baş bitig[i]
8. bar ermiş. ol bitig qoço
9. kısıl-ta kayu-ta bols(a)r til(e)p
10. yıgmiş-ka birip yıgmiş-tın
11. oq til(e)p alınğl(a)r. turı-ka
12. uluğ ğ(a)rğ(a)şa bolup turur. usal
13. kılın(a)nğ[l]ar. yıgmiş-ka söz:
14. sen suvar-l(a)r-tın turı-nınğ

15. bitigin alıp birgil. sen ök

16. tapşurup birgey sen.

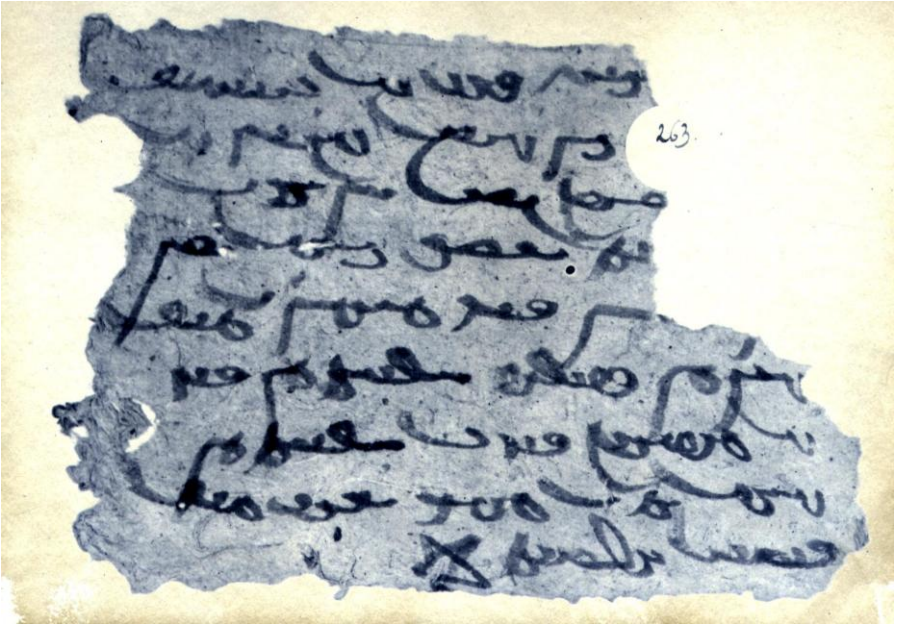

Berlin'den kaybolan Turfan metinlerinden 263 sıra numarası verilen belge dokuz satırlık metin ihtiva etmektedir.

Metnin ilk satırında *yavisyp* (Y'VYSYP) imlasi ile geçen kelime Syr. *ywsyp* = Arapça. *yūsuf* "Joseph" adıdır.

Bu kelime Uygurca metinlerde Grekçe *-as* ekini aldığı için *yosipas* şeklinde de okunmuştur. Okuyuşun Türkçede *yusipas* olması gerekiyor. Türkçeye ise Yunancadan *Aesop* [Ezop] şeklinde çevirilmiştir.

1. ...]-mış begi-ke (•) **yavısıp**
- 2....] m(e)n s(e)niņg kelin-ke
- 3.... k]önġül-lüg an-am-a
4. sav]-ım erür (•) maņġa on
5. ...] a bir teken-e tip
6. sin-te büdġü adıram-ta biz
7. -ke tegürġil biz-niņg adıram-ta
8. saņġa m-a teġer erki tip
9. bitig ıdtım (•) ✨

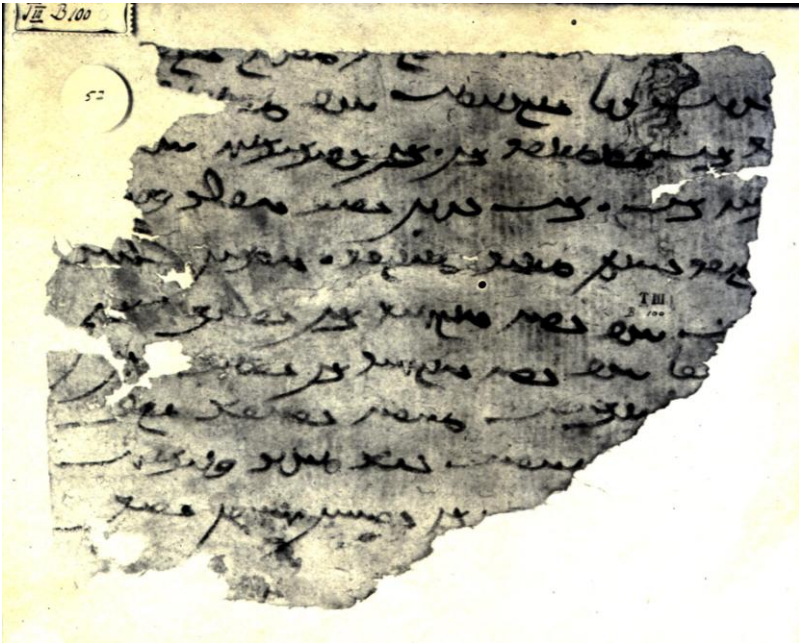
8. YARGUN:

Moġolca *arġun* adının y- önsesli şekli *y-arġun* olduġunu zannediyorum.

9. JOHNNAN:

Daha önce U. 5850'de *yoh(a)nan* şeklinde geçen ismin Ch./U. 7535'in 3. satırında da *yuhım* şeklinde geçtiği S. Ch. Raschmann tarafından zikredilmişti.⁴⁶

Berlin'den kaybolan Turfan metinlerinden T III B 100 (57) bulunma yeri işaretini taşıyan belge baştan eksik olarak on satırlık bir kontrat metnini ihtiva etmektedir.

1. ....] tükel al[tım (•) .....
2. ....]y(i)gen-ke ilginte negü tut[sar.....
3. ... berü]r m(e)n (•) öğeyür m(e)n (•) men körmemiş neg[ü erser
4. bir]mez m(e)n (•) m(e)n yigen örü ÷odı bol[sar yarım

⁴⁶ Simone Christiane Raschmann, "Traces of Christian communities in the Old Turkish documents", s. 417.

5. tavar ö]lür yarım tavar tirilür (•) kıman .....
6. ....] negü yok kılsar, men ödemez men (•) .....
7. ....]p negü yok kılsar, m(e)n ödemez men (•) .....
8. köni birü]r m(e)n (•) tanuq yoğuçı alp [.....
9. ....] tanuq yaçı tenğri birmiş [.....
10. bu tamğa] m(e)n **yoĥnan** saŋgun-nunğ [ol (•) ...

Bu kontratın 5. satırında *ķoman* ~ *ķuman*, 10. satırında da (YWQN’N S’NKWN) imlâsı ile *yoĥ(a)n(a)n sonġun* adı geçmektedir. YW dan sonra gelen beş diş *ĥ(a)nan* şeklinde transkripsiyonlanacağı gibi *ĥana* şeklinde de transkripsiyonlanabilir. O zaman da kelimenin transliterasyonu *YWQ’N*’ şeklini alır.

USp 112 [Mi 07]’nin 1., 6. ve 11. satırlarında *yuķa*⁴⁷ transkripsiyonlanan kelime Dai Matsui tarafından *yuĥana* okunmuş ve Sür. *yūĥannān* şeklinde açıklanmıştır.⁴⁸ Ancak bu kelime metinde YWQ(’)N şeklinde geçtiği için sadece *yoĥ(a)n* şeklinde okunabilir.

10. KÖRPE ERKEGÜN:

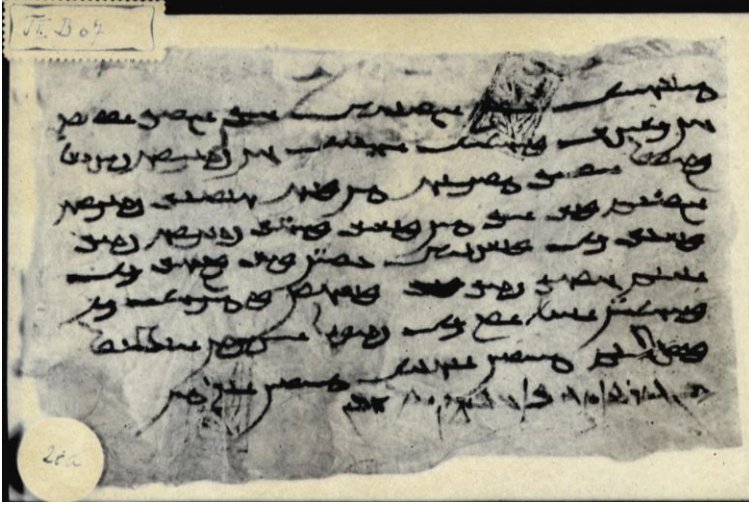
Berlin’den kaybolan Turfan metinlerinden T III B 67 (26b) bulunma yeri işaretini taşıyan belge sekiz satırlık bir para (kümüş) metnini ihtiva etmektedir.

1. tavişğan yıl altınç ay altı otuz
2. -ķa maŋga barsaq-<ķa> asıġ-ķa kümüş kergek
3. bolup atay turmış-ta biş sitir kümüş
4. altım (•) bir ay-ta birer bakır kümüş köni
5. birir m(e)n (•) birgünçe yok bar bolsar m(e)n

47 N. Yamada, *Sammlung Uigurischer Kontrakte*, .2, Osaka, 1993, s. 153.

48 Dai Matsui, “Taxation and Tax-collecting Systems in Uiguristan under Mongol Rule”, *Research on Political and Economic Systems under Mongol Rule*, Osaka, March 2002, s. 102-103.

6. inim kuşı köni birsün (•) bu tamğa men
7. barsağ-nıñ ol (•) m(e)n körpe erkegün ayıdıp
8. bitidim (•) tanuğ işire (•) tanuğ il taz

Bu para metninin altında 9. satırda Süryani harfleri ile *mên körpe-çik pitidim. âmen* şeklinde okunabilen bir cümle bulunmaktadır. 7. satırda ise *körpe erkegün* ismi geçmektedir. Türkiye Türkçesi'nde insan için "genç", sebze ve meyve için "taze" anlamına gelen *körpe* kelimesinin değişik anlamları için Sir Gerard Clauson'un EDPT, 737b ile Gerhard Doerfer'in TMEN III, 1673'e bakılabilir. Ayrıca Süryani harfleri ile kalın sırada *gurpa*, Uygur harfleri ile ise ince sırada *körpe* şeklinde okunabilen bu kelime Türkçeye yabancı bir dilden geçen bir kelimeye benziyor.

Körpe erkegün ismine benzer şekiller olan *şimşun erkegün*, *iliya erkegün* ve *maday erkegün* isimleri üzerinde de kısaca durmak istiyorum.

11. ŞİMŞUN ERKEGÜN:

Berlin'den kaybolan Turfan metinlerinden T III M 19/144⁴⁹ bulunma yeri işaretini taşıyan 64 satırlık metnin 44. satırında *şimşun erkegün* ismi geçmektedir. *Şimşun* adı Eski Uygur metinlerinde T III Kurutka 1857'de kayıtlı Süryani harfli 36 satırlık metnin 22. satırında *smswn* (*ş(e)mşüu*) imlâsı ile geçmektedir.⁵⁰ Süryani *şymşwn* ismi için bk.⁵¹

12. İLİYA ERKEGÜN:

Batı dillerinde Eliya, Elias (Alm.), Ellis (İng.), Elie (Frans.), Elis, İlja (Slav), İlko (Ukr.) gibi şekillerde kullanılan bu isim⁵² Arapça-Türkçede *İlyās* şeklinde kullanılmaktadır. İlkbahar mevsiminin başladığı ve Hızır ile İlyas'ın buluştukları gün ise Türkiye Türkçesi'nde *Hıdırellez* şeklinde kullanılıyor.

13. MADAY ERKEGÜN:

Havarilerden *Matthäus* (Almanca: Matthias “Gebe des Herrn”⁵³)’ın adı olarak geçen bu kelimenin Süryanicesi *mṯy*’dir.⁵⁴

Sonuç olarak Berlin'den kaybolan 7 metinde geçen *Sergiz, İshak, İş Koman ~ Kuman, (N)iv Ş(a)mb(a)t, Köv(e)rgiz, Kav Danyil, Yargun, Yuşumut, Yavısıp, Yohnan, Körpe, Şimşun, İliya, Matay* gibi isimlerin hristiyan Uygur Türklerinin isimleri listesini zenginleştirdiğini söyleyebiliriz.

---

⁴⁹ R. R. Arat sırası (129/045)

⁵⁰ Peter Zieme, “Ein Hochzeitssegen uigurischer Christen”, s. 229-230.

⁵¹ Volker Rybatzki, a. g. e. , s. 281.

⁵² *Das große Buch der Vornamen. Über 5000 Vornamen, Wien, 2005, s. 82.*

⁵³ *Das große Buch der Vornamen, s. 39.*

⁵⁴ V. Rybatzki, a. g. e. , s. 283.

